

ZEEPIEREN IN MATEN EN GEWICHTEN

Pierenspitters en zeeas

Zeeas is er in soorten. Hengelaars nemen vaak hun toevlucht tot 'zagers' (tot 50 cm grote, groenachtige wormen: *Nereis virens*, die ten gevolge van de ontelbare batterijen bewegelijke schijn-pootjes wel iets weg hebben van een kettingzaagblad), 'witjes' (roze-wit gekleurde, zandbewonende wormpjes: *Nephtys* soorten), 'slijkzagtjes' (een zeer zachte, veelkleurige wormensoort van slibbige

bodems: *Nereis diversicolor*) en 'zachte krab' of 'pelers' (de pas vervelde en daarom nog niet verharde Strandkrabben: *Carcinus maenas*) als lok- en bijtmiddel. Maar het meest geliefd zijn de 'leeglopers' en 'Franse tappen', in een meer algemene benaming zeepieren genoemd. Reeds honderden jaren terug was gekend dat zeepieren een uitstekend aas voor de hengelvijsserij zijn. De Franse onderzoeker Belon vermeldde reeds in 1555 in zijn *De la Nature et la*

diversité de poissons dat deze gravers hun aanwezigheid verraden door hoopjes en dat ze gebruikt kunnen worden als zeeas.

Het dagboek van een leegloper

Iedere regelmatige strandbezoeker kent ze wel, de 'tandpastahoopjes' op het strand. Deze hoopjes zijn niets anders dan de uit zand bestaande uitwerpselen van de zeepier. Ze verraden de uitgang van de woonbuis van deze bewoner van slik en strand. De pier zelf laat zich evenwel nooit zien, bevreesd als hij is voor hongerige vogels en vissen.

De Zeepier is niet alleen de bekendste zeeworm. Op nogal wat stranden en ondiepe zeeën (bv. Waddenzee) legt hij ook het meest gewicht in de schaal.

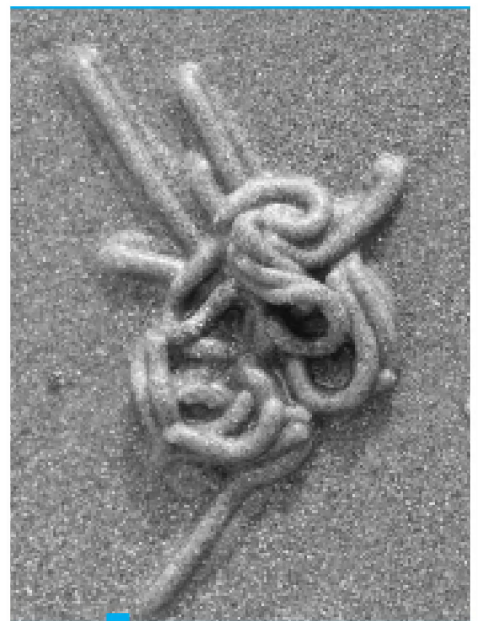
MD

Bij hengelaars zijn zeepieren het meest geliefd als zeeas

MD

Een zeepier in een onnatuurlijk habitat: bovenop het zand in plaats van veilig diep in zijn woonbuis

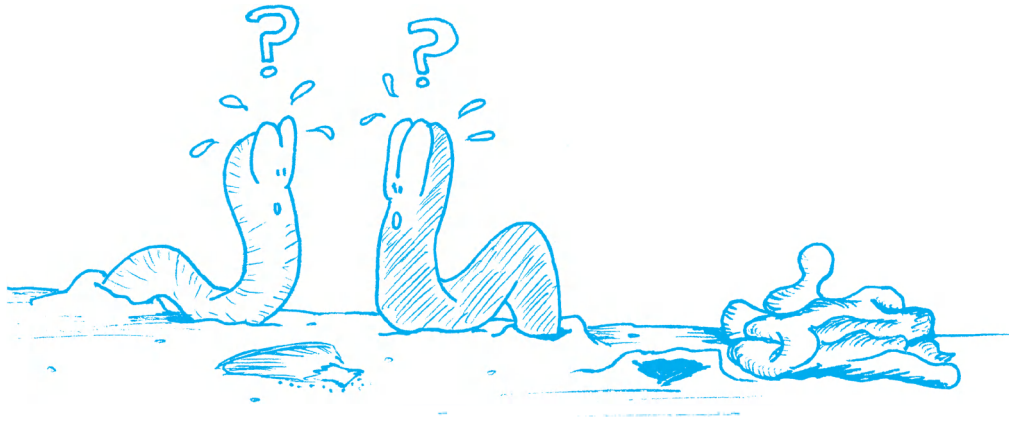

MD

Iedere regelmatige strandbezoeker kent ze wel, de 'tandpastahoopjes' op het strand die niets anders zijn dan de uit zand bestaande uitwerpselen van de zeepier

De dichtheden kunnen oplopen tot wel 100 pieren per vierkante meter, maar doorgaans herbergt een dergelijke oppervlakte maximaal 20 individuen. Hoewel ze uitzonderlijk ook wel eens bovenop het zand kruipend kunnen worden waargenomen, geven ze de voorkeur aan hun donkere en veilige woonbuizen. Graven doen ze als de beste en hun met slijm beklede U- of J-vormige gangen zijn belangrijke insijpelkanalen voor zuurstof- en voedselrijk water. Door regelmatige, samentrekkende bewegingen pompen de wormen dit water doorheen hun éénrichtingsstraat, terwijl ze het lekkers (voornamelijk bacteria, maar ook kiezelwiertjes) met hun slijmerige en met papillen bezette, uitstulpbare mond opnemen. Na 3-6 uur is al wat binnenkwam langs de trechtervormige opening van de woonbuis en niet verteerd kon worden, er aan de andere zijde alweer uitgepoept.

Onze pieren groeien dan ook als kool, zij het dat vraatzuchtige vissen en vogels het nogal eens op hun staart gemikt hebben. Zijn gevoeg doen is voor de worm immers geen lachertje en kan maar best in het grootste geheim gebeuren. Zodra een Schol of steltloper enige beweging ontwaart ter hoogte van de gang hapt hij toe... met vaak als buit niets meer dan een stukje staart. Gelukkig is dit 'staarthappen' niet dodelijk voor de

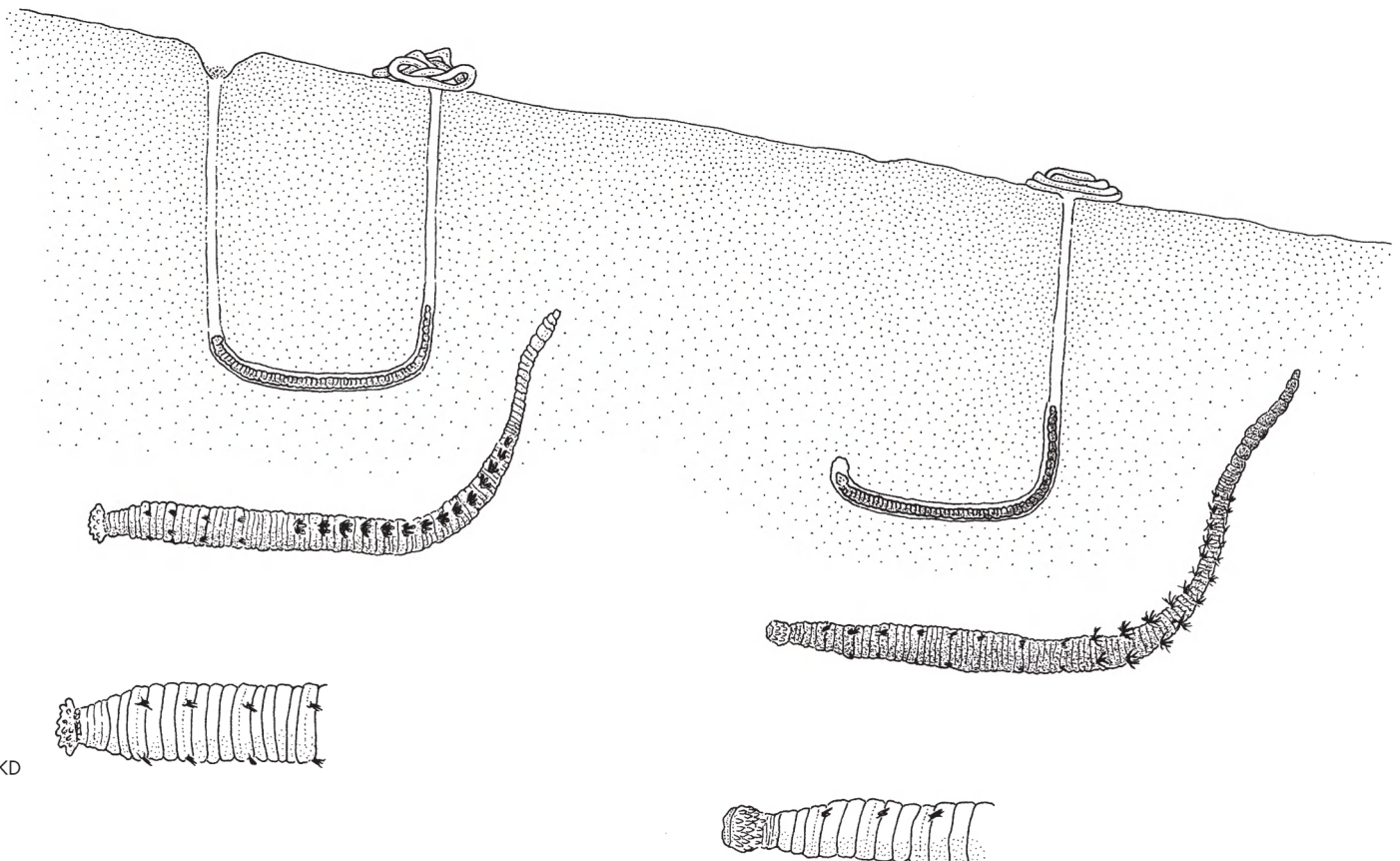
worm want naar schatting 30% van het gewicht van een zeepierpopulatie wordt jaarlijks op die wijze weggeogst, overigens zonder verdere gevolgen.

In september-oktober vallen de meeste wormen gevoelig af (tot één derde van hun gewicht) ten gevolge van de voortplanting. Het sperma dat in die periode door de mannetjes massaal wordt uitgescheiden vindt zijn weg naar de woonbuizen van wormen van het andere geslacht, waar bevruchting optreedt met de daar afgezette eieren. In nauwelijks een week tijd verschijnen de eerste larfjes. Deze speldenkopjes van nauwelijks 0,25 mm brengen de winter door in de buurt van hun moeder, om pas in het voorjaar – bij een grootte van enkele millimeter – hun eigen 'gang te gaan'. Deze doorschijnende post-larven hebben reeds een lijf en staart, bezitten nog zes

primitieve oogjes en een evenwichtsorgaan en leven in een slijmkokertje. Pas als ze ca. 8-10 mm groot zijn apen ze hun ouders na en bouwen hun eigen buisje. Dat doen ze dan wel hoog op het strand, uit de buurt van hun blinde en al te hongerige, grotere soortgenoten en andere mogelijke predatoren. In de daaropvolgende herfst en winter voelen ze zich sterk genoeg om zich passief te laten meedrijven naar lager gelegen oorden, waar ze – als ze het er naar hun zin hebben – de rest van hun dagen slijten.

Wat vissers en pierenspitters al lang wisten...

Dat zeepieren een lekkernij zijn voor tal van vissen is een bekend gegeven bij hengelaars en pierenspitters. Deze frequente gebruikers van het strand weten overigens al lang wat biologen nog maar

Aan onze kust komen twee soorten zeepieren voor: de 'leegloper' of 'aasworm' (*Arenicola marina*) die onregelmatige tandpasta-achtige hoopjes maakt en in een U-vormige gang leeft hoog op het strand en de 'Franse of zwarte tap' (*Arenicola defodiens*) die rond de laagste laagwaterlijn voorkomt in J-vormige gangen en zich laat herkennen aan regelmatigere hoopjes, anders gevormde kieuwen op het achterlijf en slechts twee i.p.v. drie ringen tussen het tweede en derde borsteldragende segment

Arenicola marina

Nederlandse naam	'leegloper', 'gewone zeepeer'
lengte	15-20 cm, zelden > 25 cm
kleur	purper, groen, donkerbruin of zwart
kieuwen	struikvormig en gedrongen
aantal ringen segment 2	3
woonbuis vorm	U-vormig (dus trechtervormige opening én 'tandpastahoopje')
woonbuis diepte	veelal < 40 cm diep
'tandpastahoopje'	slordig
leefomgeving	estuaria, hoog/midstrand

Arenicola defodiens

'Franse of zwarte tap'
20-30 cm, zelden 30-40 cm
donkerbruin of zwart
veervormig en lang
2
J-vormig (dus enkel 'tandpastahoopje')
veelal 40-70 cm diep
mooi, spiraalvormig opgerold
geëxposeerd, laagstrand

Wil je nu ook weten met welk van de twee pieren je te doen hebt, dan is dit je leidraad

recent officieel erkennen: er bestaan twee verschillende soorten zeepeeren.

Want ook al is de zeepeer een goed bestudeerd en geliefd proefdier voor heel wat experimenteel onderzoek, pas in 1993 maakten de wetenschappers Cadman en Nelson-Smith in het gezaghebbende tijdschrift *Journal of the Marine Biological Association of the U.K.* bekend dat er niet één maar twee zeepeeren in de Noordzee voorkomen. Naast de gewone zeepeer (*Arenicola marina*) is er immers nog een tweede, lager op het strand en dieper gravende soort die ze *Arenicola defodiens* doopten ('defodere' = Latijn voor diep graven). Een voorzichtige melding in die richting door Gamble & Ashworth in 1898 werd al die tijd genegeerd...

In de visserijwereld onderscheidt men doorgaans drie vormen, terug te brengen tot de hoger vermelde twee biologische soorten:

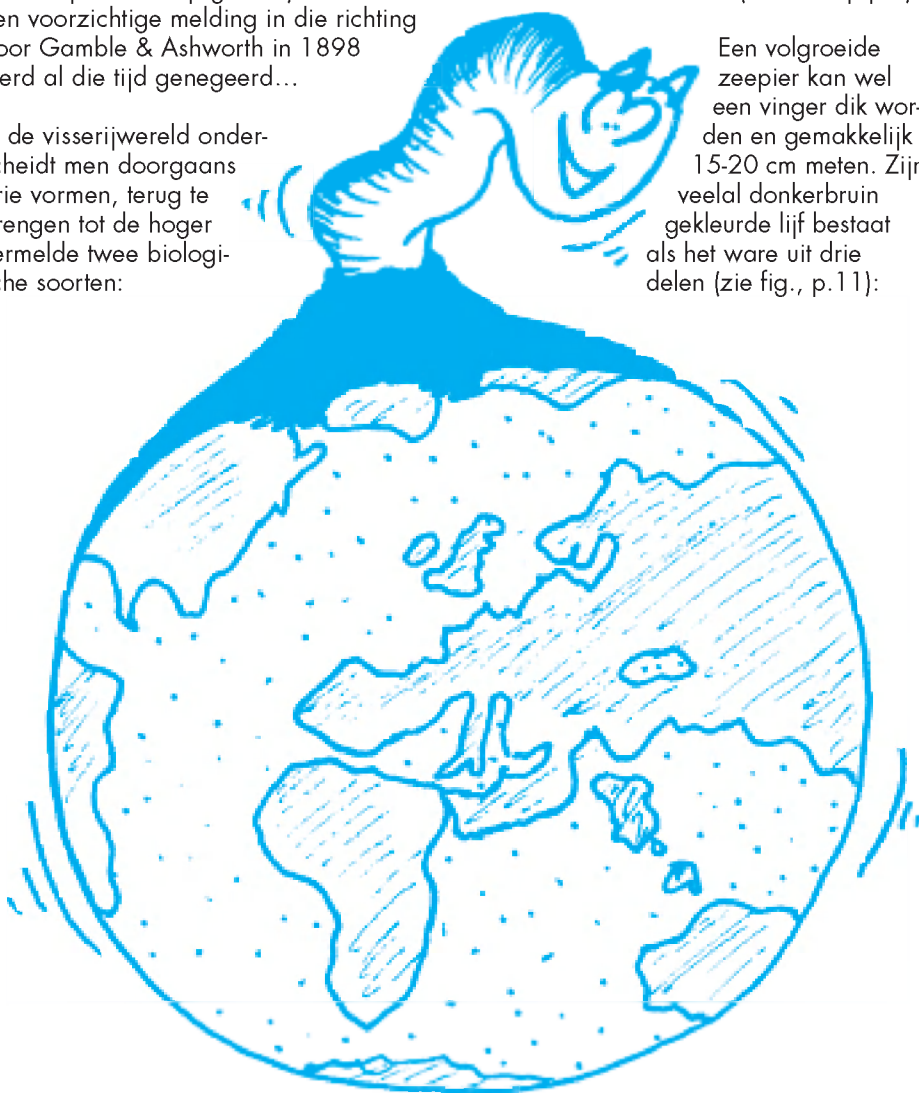
- de hoog op het strand voorkomende 'gewone zeepeer', 'strandworm' of 'leegloper' (vanwege het gemakkelijk openscheuren bij het slecht aanhaken), (*Arenicola marina*)
- de laag op het strand aangetroffen 'zwarte of Franse tap' (*Arenicola defodiens*)
- de 'geelstaart', die ergens in het midden tussen hoog- en laagwaterlijn voorkomt en vermoedelijk een andere fase in de levenscyclus van één van beide andere zeepeeren is. Daarnaast bestaan nog tal van andere lokale benamingen, o.a. voor kleinere exemplaren van één van beide soorten (zoals: 'taptjes').

Een volgroeide zeepeer kan wel een vinger dik worden en gemakkelijk 15-20 cm meten. Zijn veelal donkerbruin gekleurde lijf bestaat als het ware uit drie delen (zie fig., p.11):

- (1) een naadloos in de romp overgaande kop, zonder ogen of aanhangsels maar met een uitstulpbare 'proboscis' (met papillen bedekt graaf- en vreetwerktuig);
- (2) een geringd lichaam waarvan de eerste zes segmenten enkel borstels dragen, de volgende dertien segmenten ook nog roodgekleurde kieuwen; (3) een smaller en vaak bleker gekleurd staartdeel zonder borstels of kieuwen.

De knepen van het pierenspitten

Menig visser spendeert bijna evenveel tijd aan het vangen van zeepeeren als aan het hengelen zelf. En ook dit vak kent zijn knepen. Daar waar vroeger enkel werd 'gedolven' met riek of spa, veroverd tegenwoordig de zogenaamde 'Alvey' aaspomp steeds meer terrein. Deze eenvoudige metalen buis met zuiger zet je simpelweg op de juiste plaats, een eenvoudige haalbeweging en daar ligt de worm. Dat is althans de theorie. In praktijk zijn al meerdere pompen in zee geslingerd... omdat het ding nu eenmaal ook de nodige ervaring vereist. In België zouden een honderdtal spitters actief zijn, waarvan een 20-tal (deels) om den brode. Zeepeeren zijn immers een kostbaar goed dat vlot over de toonbank gaat voor 10-15 frank per stuk (of ca. 1500 frank/kg). Eens de worm gevangen, is het zaak hem/haar te ontdoen van de darminhoud ('snuiten' in het vakjargon) en dood in krantenpapier (maximum 5-7 dagen) of in ingevroren toestand voor later gebruik te bewaren. Kenners beweren overigens dat vissen het best toehappen bij wormen van ongeveer drie dagen, wanneer de dode zeepeer een *Pastis*-geur begint te verspreiden. En wees gerust, zowat elke zeevis kan met dit lekkers worden verschaft. Paling en Tong zijn gek op kleine, donkere exemplaren ('taptjes'). Kabeljauw, Wijting en Schol plooiën zich dubbel voor een stevige Franse tap.

Naar massale kweek van zeepieren?

Zeepieren leven gemakkelijk 5-6 jaar en het aantal overlevende jongen is omgekeerd evenredig met het aantal volwassen zeepieren. Daardoor zijn de populaties vrij stabiel. In Nederland worden jaarlijks naar schatting 100 miljoen pieren gestoken, zonder dat de soort kennelijk in gevaar komt. Reden hiervoor is dat op nauwelijks 1-2% van alle wadden en slikken wordt 'gedolven'. In Zuid-Afrika en het Verenigd Koninkrijk daarentegen zijn intussen wel maatregelen nodig gebleken om de populaties wormen en andere fauna-elementen van het strand te beschermen. Zeker als commerciële firma's op grotere schaal en goed georganiseerd hele stranden systematisch leegplunderen, dreigen er conflicten met zij die regelmatig een kleine hoeveelheid bovenhalen voor 'eigen gebruik'. Zo komt het dat ook bij ons al wel eens stemmen opgaan om het pierenspitten te beperken tot welafgebakende zones, quota vast te leggen of een vergunningstelsel uit te werken.

Of moet alle heil verwacht worden van de kweek van zeepieren? Het jachtige leven doet vissers steeds vaker aas kopen in plaats van het zelf te verzamelen en met een steeds populairder worden de sportvisserij neemt ook de vraag naar aas toe.

Nu reeds worden Zagers massaal gekweekt en heel binnenkort wordt ook de kweek van beide zeepiersoorten gecommercialiseerd. De Britse kwekerij 'Seabait', gegroeid vanuit de universiteit van Newcastle-upon-Tyne, levert nu jaarlijks 50 ton Zagers aan binnen- en buitenlandse gebruikers. Bij de kweek maken ze gebruik van de rest-energie geleverd door een nabij gelegen kolencentrale en procédés werden ontwikkeld om larven levend in bevroren toestand te bewaren. De voordelen van kweek zijn in elk geval niet te versmaden: import van aas uit andere continenten – met de daaraan verbonden risico's voor het binnenbrengen van ziektes – kan worden ontmoedigd en er kan geproduceerd worden onder gecontroleerde omstandigheden.

Jan Seys

MD

Een pierenspitter in actie met de Alvey-bait pomp